

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71

Барилюк М.-М.Р.
аспірант кафедри банківської справи
Університету банківської справи

АНАЛІЗ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті проведено теоретичний аналіз окремих структурних елементів фінансової безпеки комерційного банку. Проаналізовано підходи до визначення понять «безпека», «виклик», «ризик», «загроза», «небезпека», «школа», які виступають категоріальним інструментарієм формування змістовного наповнення поняття «фінансова безпека банку». Запропоновано концепційну схему реалізації небезпек у фінансово-економічній діяльності банку. Доповнено перелік класифікаційних характеристик загроз фінансовій безпеці банку.

Ключові слова: фінансова безпека банку, ризик, виклик, небезпека, загроза, школа.

Барилюк М.-М.Р. АНАЛИЗ КАТЕГОРИАЛЬНОГО АППАРАТА ИССЛЕДОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА

В статье проведен теоретический анализ отдельных структурных элементов финансовой безопасности коммерческого банка. Проанализированы подходы к определению понятий «безопасность», «вызов», «риск», «угроза», «опасность», «вред», которые выступают категориальным инструментарием формирования содержательного наполнения понятия «финансовая безопасность банка». Предложено концептуальную схему реализации опасностей в финансово-экономической деятельности банка. Дополнен перечень классификационных характеристик угроз финансовой безопасности банка.

Ключевые слова: финансовая безопасность банка, риск, вызов, опасность, угроза, вред.

Baryliuk M.-M.R. ANALYSIS OF CATEGORICAL APPARATUS OF INVESTIGATION FINANCIAL SECURITY OF COMMERCIAL BANKS

In the article, the theoretical analysis of certain structural elements of the financial security of the commercial bank is taken. The approaches to the definition of «security», «call», «risk», «danger», «peril», «harm» are analyzed, which are the categorical tools of formation the content of the concept of «financial security of the bank.» A conceptual framework of the dangers of financial-economic activity of the bank is proposed. Supplemented the list of classification characteristics of the threats to the financial security of the bank.

Keywords: bank financial security, risk, challenge, peril, threat, harm.

Постановка проблеми. Діяльність комерційних банків піддається впливу численних деструктивних факторів та більшості банківських операцій притаманні ризики. Саме правильне розуміння та розмежування ризиків, загроз та небезпек банківським персоналом є базою щодо прийняття стратегічних управлінських рішень при розробці ефективної стратегії забезпечення фінансової безпеки комерційного банку. Для подальшого дослідження фінансової безпеки комерційного банку, слід проаналізувати основні складові фінансової безпеки банку, її класифікацію за різними ознаками а також визначити роль і місце цих компонентів у забезпеченні фінансової безпеки комерційного банку. Окрім того, диференціація видів фінансової безпеки комерційного банку має важливе значення як для теорії так і для практики. Як вірно зазначив відомий американський економіст М. Фрідман: «теорія є вірною, лише, коли вона знаходить підтвердження на практиці»

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою змістовного наповнення понять «безпека», «виклик», «ризик», «загроза», «небезпека», а також їх впливу на фінансову безпеку банку займається значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: О. Барановський [4] розмежував категорії загроза, ризик, виклик та небезпека в межах дослідження фінансової безпеки комерційного банку, А. Вінников [16] виділяє антропогенні, техногенні, стихійні загрози, Н. Наточаєва

[2; 18] виокремлює найсуттєвіші загрози фінансовій безпеці комерційних банків в кризовий період, Є. Рудніченко [10] визначив ризик, як суб'єктивно-об'єктивну категорію, Н. Цікановська [11] зазначає, що реалізація ризику може призвести до позитивних, так і до негативних наслідків, О. Штаєр [19] розмежує зовнішні та внутрішні загрози фінансовій безпеці банку. Проте, на сьогодні не існує єдності поглядів щодо трактування вищезазначених понять та їх взаємозв'язку. Дослідженню класифікаційних характеристик структурних елементів фінансової безпеки банку присвячені наукові праці О. Барановського [4], К. Горячевої [3], Н. Наточаєвої [2; 18], Л. Перехрест [1; 20].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз класифікаційних характеристик структурних елементів фінансової безпеки комерційного банку та дослідження взаємозв'язків понять «безпека», «виклик», «ризик», «загроза», «небезпека», «школа» в контексті забезпечення фінансової безпеки банку

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливе практичне значення розробки класифікаційних характеристик структурних складових фінансової безпеки комерційного банку полягає наступному. Враховуючи особливості забезпечення належного рівня кожної з складових фінансової безпеки комерційного банку, наявність відповідних встановлених критеріальних вимог до них, вимагає застосування з боку керівників банку та топ-менеджерів заходів як

тактичного, так і стратегічного характеру для поліпшення або ж закріплення статус-кво у всіх складових фінансової безпеки комерційного банку.

На думку Л.М. Перехрест, фінансову безпеку банку необхідно розглядати крізь призму двох блоків: операційна фінансово-економічна безпека та безпека фінансово-економічної інформації. Складовими елементами першого блоку є: ресурсна безпека, кредитна безпека, інвестиційна безпека, валютна безпека, розрахунково-платіжна безпека; другого – комерційна таємниця, клієнтська база даних, несанкціонований доступ до електронної мережі [1].

Перший блок характеризується нестабільністю через наявність ризиків, а підсистема елементів другого блоку перебуває під впливом специфічних загроз, до яких Л.М. Перехрест відносить: розголошення комерційної таємниці та інформації щодо клієнтської бази даних, мережеве шахрайство внаслідок викрадення та зміни інформації в комп'ютерних системах, комп'ютерне блокування і uszkodження електронними засобами банківських систем, викрадення і підробка інформації, підробка платіжних документів з використанням ЕОТ, пошкодження програмного забезпечення, піратське копіювання програмних продуктів [1].

Н.Н. Наточаєва класифікує фінансову безпеку комерційних банків РФ в залежності від рівня розвитку комерційного банку і їх загальних характеристик: індивідуальна, регіональна, федеральна, при цьому виділяє наступні структурні складові фінансової безпеки банку з позиції системи: кредитно-фінансова безпека та безпека економічної інформації [2].

К.С. Горячева акцентує увагу на структурі фінансової безпеки підприємства. Функціональними структурними елементами фінансової безпеки підприємства, на думку, дослідниці є: бюджетна, валютна грошово-кредитна, інвестиційна, банківська, фондова та страхова [3].

На думку О.І. Барановського, фінансову безпеку комерційного банку слід класифікувати за наступними ознаками: стан банківської системи, мета, спосіб та засоби підтримання, ступінь міцності, ступінь повноти, соціальні наслідки, характер розповсюдження, стан безпеки, тривалість періоду дії, стабільність, гарантування, мотивація, вид фінансових інструментів, економічний зміст, система забезпечення управління, рівень фінансування, рівень достатності, охоплення, реальність, відособленість, національні особливості, рівень досягнення, ступінь забезпечення [4, с. 438].

До функціональних складових фінансової безпеки банку, на наш погляд, доцільно віднести: ресурсну, депозитну, кредитну, валютну, інвестиційну, платіжно-розрахункову, комерційну (контрагентно-клієнтську), конкурентно-ринкову, кадрову, технологічно-інформаційну.

Важливим кроком у дослідженні сутності поняття «фінансова безпека комерційного банку» є аналіз категорій «безпека», «небезпека», «ризик», «загроза», «виклик», «школа» крізь призму її взаємозв'язку з фундаментальною категорією «фінансова безпека». У фаховій економічній літературі ці поняття використовуються в різних контекстах та надзвичайно широко.

Категорію безпека поєднують діалектично з поняттям небезпека, так безпеку визначено, як стан, при якому чому-небудь або кому-небудь нічого не загрожує.

А.А. Ткачова та А.В. Косторовий зазначають, що безпека є крайнім значенням небезпеки, коли остання абсолютно відсутня [5]. Однак, як свідчить історичний досвід, це ідеальний стан, якого повно-

мірою в процесі еволюції не вдалося досягнути не тільки індивідууму, державі чи будь-якій з форм соціальних утворень.

Діалектичний взаємозв'язок між безпекою та небезпекою аналізує Г.П. Ситник, який запропонував розглядати безпеку через певну систему умовних величин та показників. На думку дослідника, безпека є умовною величиною, що відповідає 0, а небезпека – 1. Так, між абсолютно полярними за своїм змістом величинами (безпека (0) – небезпека (1)) є проміжні величини від 0,1 до 0,9, які характеризують появу ризику, виклику, загрози. Мінімальні відхилення на проміжку від 0-1 сигналізують про появу ризику. Г.П. Ситник зазначає, що ризик проходить такі стадії [6]:

1. На стадії переходу з ймовірності у дійсність ризик переходить у стадію виклику та загрози;

2. Неспроможність суб'єкта безпеки своєчасно вплинути на виклики та загрози породжує небезпеки.

З огляду на вищевикладене, вважаємо за доцільне визначити змістовне наповнення категорії виклик. Так, О.О. Сергуніна трактує виклик як «сукупність обставин не обов'язково загрожуючого характеру, але, безумовно таких, що вимагають реагування на них» [7, с. 127]. Іншими словами виклик – це така точка небезпеки, яка потребує реагування з метою запобігання прояву можливої шкоди. Оскільки в межах нашого дослідження мова йде про виклики безпеці банку, слід уточнити значення поняття шкода.

Д.Д. Кузмін запропонував загальнозживане трактування терміну «шкода, як негативного наслідку (результату) реалізації певної дії, що проявляється у зменшенні або втраті (знищенні) певних біг (майнових чи немайнових), порівняно з тією ситуацією, коли б таких дій, що спричинили зменшення (втрату) взагалі не було» [8, с. 112].

Інший підхід щодо розмежування категорій загроза, ризик, виклик та небезпека в межах дослідження фінансової безпеки комерційного банку запропонував О.І. Барановський. Так, на думку дослідника, ризик і виклик слід віднести до потенційної небезпеки, а загроза є реальною небезпекою, яка несе несприятливі наслідки для банківської установи, якщо не будуть вжиті заходи для її запобігання [4, с. 394].

Зважаючи на відсутність єдності поглядів та плутанину при розмежуванні взаємозв'язку понять небезпека, загроза та ризик, необхідно навести найбільш прийнятне трактування в межах нашого дослідження поняття «фінансова безпека комерційного банку».

На сьогодні відсутній єдиний підхід до трактування категорії ризик. Так, на основі аналізу літературних джерел, нами визначено основні підходи до визначення сутності поняття ризик: процесний та об'єктний.

Прихильники процесного підходу трактують ризик як діяльність спрямовану на подолання невизначеності в ситуації вибору, при цьому ймовірність досягнення очікуваного результату чи відхилень від цілей можуть бути як кількісно так і якісно оцінені.

В розрізі об'єктного підходу ризик розглядають:

1) як можливість втрат та ймовірність настання несприятливих подій. На думку Куркіна М.В. «ризик – це ступінь вірогідності певної негативної події, яка може наступити в певний час або за певних обставин на території об'єктів економічної діяльності» [9];

2) як невизначеність щодо майбутнього результату Є.М. Рудніченко зазначає, що «ризик – це суб'єктивно-об'єктивна категорія, що пов'язана з певною мірою невизначеності результату внаслід-

док прийнятого рішення (дії і/або обставин)» [10]. У цьому визначенні науковець наголошує, що ризик це суб'єктивно-об'єктивна категорія, з чим не можна не погодитись, оскільки суб'єктивна сторона ризику спонукає приймати рішення, а об'єктивна – величина ризику може бути оцінена. На нашу думку, трактування ризику, запропоноване Є.М. Рудніченко, відображає лише один з аспектів цієї категорії. Більш вдалими, на наш погляд, є визначення ризику, запропоноване Н. А. Цікановською: «ризик – ситуація невизначеності кінцевого результату вибору серед існуючих альтернатив, яка може призвести до позитивних, так і до негативних наслідків, ймовірність яких може бути оцінено» [11]. Н. А. Цікановська наводить суб'єктивно-об'єктивну характеристику ризику, крім того вона зазначає, що реалізація ризику може призвести до позитивних, так і до негативних наслідків, однак незрозумілим з контексту визначення є, яким чином оцінити ризик.

В контексті дослідження категорії ризик слід розмежовувати поняття ризик і невизначеність. Представник неокласичної школи Ф. Найт в своїй праці «Ризик, невизначеність, прибуток» (1921 р) вперше розмежував поняття ризик і невизначеність. Ф. Найт припустив, що ризик є вимірюваним, тобто за допомогою числових величин може бути об'єктивно оціненим, а невизначеність, на його думку, – це не вимірюваний ризик, головною рисою якого є неможливість заздалегідь визначити і врахувати [12].

Ризик та невизначеність присутні в діяльності будь-якого комерційного банку, включаючи протиріччя між фактичним і запланованим. На нашу думку, невизначеність є негативним фактором не завжди, оскільки усвідомлення топ-менеджерами чи керівництвом банку факту існування невизначеності мотивують до прийняття нестандартних управлінських рішень, творчого пошуку та ініціативності з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки банку.

Таким чином, огляд економічної літератури показав, що науковці трактують ризик як ймовірність настання негативних наслідків, інша група вчених – ризик, як можливість досягнення суб'єктом підприємницької діяльності як позитивних, так і негативних результатів діяльності.

З огляду на викладене, на нашу думку, категорію «ризик» в контексті дослідження фінансової безпеки

комерційного банку слід розглядати, як можливість відхилення від цілей, внаслідок прийняття рішення в умовах невизначеності, що може призвести як до позитивних (отримання додаткового прибутку), так і до негативних наслідків (отримання збитків, відхилення фактичних результатів діяльності від запланованих), ймовірність реалізації яких може бути кількісно та якісно оцінена.

На думку М.С. Клапків, ключовою причиною невизначеності та плутанини категорій «небезпека», «загроза» та «ризик» є етимологія поняття «ризик», так у різних мовах ризик пов'язують з поняттям непевності або небезпеки, а тому дослідники цього терміну також пов'язують категорію ризик з загальним розумінням небезпеки, загрози, збитку чи знищення [13, с. 12-15].

Ототожнення ризику і загрози, виходить з розуміння категорії «ризик», як події з негативними наслідками для фінансової діяльності банку або як загрози відхилення результатів прийнятих рішень, або дій від очікуваних.

Так, в результаті аналізу думок, як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, щодо сутності поняття ризик, нами було визначено, що обов'язковим елементом ризику є неминучість вибору в умовах невизначеності, як результат – прийняття альтернативного рішення, наслідком реалізації якого є досягнення очікуваного результату чи відхилення від запланованих цілей з врахуванням загрози впливу як контрольованих так і неконтрольованих чинників. При такому розумінні поняття ризик, очевидним є той факт що категорії ризик та загроза є відмінними, проте взаємообумовленими і взаємопов'язаними поняттями. Як було визначено раніше, поняття фінансова безпека банку передбачає захищеність від загроз, в свою чергу при прийнятті управлінських рішень, існує загроза впливу як контрольованих так і неконтрольованих чинників, тому при прийнятті рішень персоналом чи керівництвом банку виникає ризик відхилення очікуваних результатів від запланованих, а отже розглядаючи фінансову безпеку банку як захищеність від загроз, то це означатиме захищеність і від ризиків.

Загроза – це небезпека на стадії переходу з можливості у дійсність, зазначає Ярочкін В.І. [14]. На наш погляд, найбільш прийнятним в контексті розмежування загрози і небезпеки є трактування

загрози запропоноване А. А. Прохожевою, яка зазначає, що визначення загрози через небезпеку є абсолютно універсальним для будь-яких видів безпеки. Загрози безпеці мають об'єктивний характер та виникають в результаті зіткнення інтересів індивідів, верств суспільства, регіонів, держав при їх взаємодії в процесі суспільного розвитку [15, с. 12]

Враховуюче викладене, на рис. 1. зображена концепційна схема реалізації небезпеки у фінансово-економічній діяльності банку.

Підсумовуючи викладене, більш детально розглянемо класифікацію загроз фінансової безпеці, запропоновані як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, оскільки саме загрози є тими дестабілізуючими і деструктивними чинниками зовнішнього та внутрішнього середовища, які постійно видозмінюються і лише за умов формування високого рівня стійкості комерційного банку до впливу загроз,

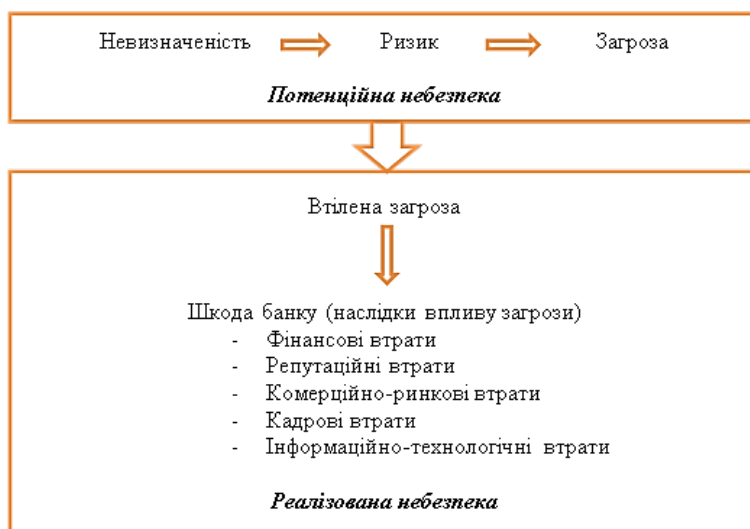

Рис. 1. Концепційна схема реалізації небезпеки у фінансово-економічній діяльності банку

Джерело: розроблено автором

можна забезпечити належний рівень фінансової безпеки комерційного банку.

Слід наголосити, що на сьогодні відсутні єдині підходи щодо розмежування загроз фінансовій безпеці комерційних банків. Так, аналіз праць науковців показав, що найчастіше класифікують загрози за джерелом походження (внутрішні та зовнішні), з чим не можемо не погодитись, оскільки переш за все потрібно знати звідки вони виникають, з метою уникнення загрози ще на початковому етапі зародження.

А.С. Вінников вважає, що «загроза – це нереалізована, але реально існуюча, з певною ймовірністю можливість нанесення банку будь-якого збитку. На думку науковця слід розмежовувати антропогенні, техногенні, стихійні загрози» [16].

В.В. Коваленко, досліджує фінансову безпеку банку через призму організації, акцентує увагу на необхідності класифікації загроз безпеці банку відповідно до суб'єктів внутрішнього банківського середовища (власників, адміністрації банку, менеджерів підрозділів та спеціалістів банку та неформальних груп) та суб'єктів зовнішнього середовища (клієнтів, партнерів, конкурентів, кримінальних угруповань, держави та її громадян) [17].

Н.Н. Наточасва до найсуттєвіших загроз фінансовій безпеці комерційних банків в кризовий період відносить: загрозу фінансових втрат, що пов'язані з кредитуванням, загрозу втрати ліквідності, загрозу негативної переоцінки цінних паперів та загрозу валютних втрат [18, с. 117-118].

О.М. Штаєр розмежовує зовнішні та внутрішні загрози фінансовій безпеці банку. Так, на її думку, зовнішніми загрозами є: недостатність інвестиційних коштів, не прогнозований відтік грошових коштів з рахунків банку, різкі коливання валютних курсів та/або процентних ставок, шахрайство з цінними паперами, використання підrobних платіжних документів та карток, надання неправдивої інформації клієнтам банку, грабіж, а до внутрішніх загроз слід віднести: відсутність системи страхування вкладів населення і депозитів підприємства у комерційних банках, збільшення рівня кредитних та інших ризиків за відсутності стабільності у сфері фінансової політики, збільшення простроченої заборгованості та незбалансована кредитна політика, завищений рівень ризикованості активів, шахрайство з рахунками та вкладами працівниками банків, неповернення кредитних ресурсів, халатність співробітників банку, зловживання співробітників банку, непрофесійні дії персоналу, розтрата коштів банківськими працівниками. Так, за результатами аналізу пріоритетності загроз, проведеного О.М. Штаєр для фінансової складової економічної безпеки банку була визначена наступна пріоритетність загроз: недостатність інвестиційних коштів, неповернення кредитних ресурсів, збільшення кредитних та інших фінансових ризиків та відсутність стабільності у сфері фінансової політики, низький рівень капіталізації банку, завищений рівень ризикових активів [19].

Схожу з попередніми авторами має думку Л.М. Перехрест, так дослідниця під загрозою фінансової безпеки банку розуміє значний вплив зовнішніх і внутрішніх деструктивних факторів, які призводять до дестабілізації банку [20].

Л.М. Перехрест розроблено ієрархічну модель загроз фінансовій безпеці банків, в основі якої закладено не лише розподіл загроз залежно від класифікаційних ознак, але й ранжирування загроз за їх значимістю для забезпечення безпеки банку, що на думку дослідниці, має велике практичне значення

для забезпечення фінансової безпеки банків з позиції виявлення та усунення найбільш небезпечних загроз. З позиції запропонованого підходу, ступінь небезпеки джерела загрози може бути кількісно оцінена, провівши їх ранжирування [20].

При класифікації загроз безпеці банку А.Р. Авалердов використовує наступні класифікаційні ознаки: цільова спрямованість загрози (загроза розголошення конфіденційної інформації, загроза майну і персоналу банку), джерело загрози (суб'єкт агресії: з боку конкурентів, кримінальних структур, окремих зловмисників та нелояльних співробітників банку), економічний характер загрози (загрози майнового та немайнового характеру), ймовірності практичної реалізації загрози (потенційні, такі, що реалізуються, реалізовані) [21].

Таблиця 1

Класифікація загроз фінансовій безпеці банку

Класифікаційна група	Вид загрози
1. За джерелом виникнення	1.1. зовнішні 1.2. внутрішні
2. За об'єктом посягання	2.1. фінансові ресурси 2.2. трудові ресурси (керівництво і персонал) 2.3. матеріальні ресурси 2.4. інформаційні ресурси (економічна інформація, ділова репутація) 2.5. техніко-технологічні
3. За суб'єктами загроз	3.1. з боку суб'єктів зовнішнього середовища (клієнти, конкуренти, партнери, кримінальні угруповання, держава) 3.2. з боку суб'єктів внутрішнього середовища (власники, керівництво і персонал банку та неформальні групи)
4. За вірогідністю виникнення загрози	4.1. реальні 4.2. ймовірні 4.3. потенційні 4.4. малоімовірні
5. За можливістю прогнозування (передбачення)	5.1. передбачувані 5.2. частковопередбачувані, 5.3. непередбачувані
6. За видами фінансової діяльності	6.1. в сфері розрахунково-касового обслуговування 6.2. в сфері депозитної діяльності 6.3. операцій з цінними паперами 6.4. в сфері кредитної діяльності 6.5. в сфері валютних операцій 6.6. в сфері інвестиційної діяльності
7. Кількістю об'єктів посягання	7.1. багатооб'єктні 7.2. малооб'єктні
8. Тривалістю існування	8.1. поточні 8.2. довготермінові
9. Маштаб прояву (розповсюдження)	9.1. на рівні банку 9.2. філії 9.3. відділення
10. Можливість управління	10.1. керовані 10.2. некеровані
11. Форма прояву	11.1. явна 11.2. латентна (прихована)
12. Розмір збитків	12.1. помірні 12.2. значні 12.3. катастрофічні;
13. За формою збитку:	13.1. реалізація загрози призводить до прямих (реальних) збитків 13.2. реалізація яких призводить до упущеної вигоди

Джерело: систематизовано автором на основі [4; 18; 19; 20; 22]

Т.Г. Болгар до зовнішніх загроз зараховує: нормативне регулювання банківської діяльності, грошово-кредитна політика центрбанку, нестабільність

зовнішнього середовища, довіра до банківської системи, конкурентне середовище, злочинна діяльність, негативні макроекономічні умови, діяльність держави, а ключовими внутрішніми загрозами, на її думку, є: якість кредитного портфеля банку, рівень та компетенція менеджменту, залежність від інсайдерів, структура активів і пасивів, злочинна діяльність персоналу та неефективна робота останнього [22].

Таким чином, в результаті аналізу та синтезу поглядів як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, щодо загроз фінансовій безпеці, було систематизовано загрози фінансовій безпеці банку за критеріями, поданими у Табл. 1.

На наш погляд, враховуючи багатогранність поняття фінансова безпека банку, перелік класифікаційних характеристик загроз, запропонованих науковцями, нами доповнено у Табл. 2.

Таблиця 2

Класифікація загроз фінансовій безпеці банку

Класифікаційна група	Вид загрози
1. За резидентністю суб'єктів генерування загрози ФББ	1.1. резиденти 1.2. нерезиденти
2. За легальністю джерел загроз фінансовій безпеці	2.1. загрози ФББ, які формуються у правовому полі 2.2. загрози ФББ, які формуються поза правовим полем
3. За сферою виникнення загрози	3.1. у технологічній сфері 3.2. у інформаційній сфері 3.3. у кадровій сфері 3.4. у фінансовій сфері 3.5. у комерційній сфері 3.6. у сфері державного регулювання банківської діяльності
4. За рівнем генерування загрози в межах світової економіки	4.1. національні 4.2. міжнародні 4.3. світові
5. За періодом впливу щодо етапу життєвого циклу банку:	5.1. загрози, що виникають на етапі створення банку 5.2. на етапі зростання 5.3. на етапі піку (зрілості) банку 5.4. загрози, що виникають на етапі занепаду та санації чи ліквідації банку

Джерело: розроблено автором

З огляду на проведені дослідження, розроблена нами класифікаційна характеристика загроз фінансовій безпеці банку, що комплексно розкриває багатоаспектність можливостей прояву загроз фінансовій безпеці комерційного банку та створює передумови для своєчасного виявлення та запобігання реалізації загроз, а у разі генерації загроз – аналізу впливу загроз на фінансову діяльність банку в процесі забезпечення фінансової безпеки останнього.

Виникненню загроз зовнішнього та внутрішнього середовища обумовлюють численні чинники – умови, вплив яких спричиняє невизначеність результатів при здійсненні фінансово-господарської діяльності банку.

Висновки з проведеного дослідження. Теоретичний аналіз окремих структурних елементів фінансової безпеки банку, на наш погляд, не лише збагачує теоретичну базу дослідження фінансової безпеки комерційного банку, а й спрямований на вдосконалення процесу забезпечення фінансової безпеки комерційного банку та підвищення якості

Враховуючи, що комерційні банки провадять свою діяльність в умовах динамічного, непередбачуваного та мінливого ринкового середовища, пріоритетним завданням при забезпеченні фінансової безпеки комерційного банку є ідентифікація зовнішніх і внутрішніх загроз з метою послаблення чи запобігання впливу деструктивних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на фінансову безпеку банку, тому в подальшому дослідженні увага приділятиметься дослідженню поняття загроза фінансовій безпеці банку. Окрім того, спрямованість, структура та динаміка загроз фінансовій безпеці комерційного банку визначається значною кількістю чинників як зовнішнього так і внутрішнього характеру.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Перехрест Л.М. Забезпечення фінансової безпеки банків як умова стабільності функціонування банківської системи / Л.М. Перехрест // Збірник наукових праць. – Випуск 2(64). – Львів, 2007. – С. 334-340.
2. Наточеева Н.Н. Концепция и методология обеспечения финансовой безопасности коммерческих банков. Монография. МИТ, М., 2010 – 267.
3. Горячева К.С. Механизм управления финансовой безопасностью предприятия: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / К.С. Горячева. – Київ: Національна академія управління, – 22 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення): Монографія. – К.: Київ. нац. торг. – екон. Ун-т, 2004. – 759 с.
5. Косторов А.В. Защита населения и территорий: семантический анализ, синтез и формализация ключевых терминов / А.В. Косторов, А. А. Ткачева // Проблемы безопасности [Текст]. – 2000. – № 6. – С. 24-48
6. Ситник Г.П. Національна безпека України: теорія і практика: монографія / Г.П. Ситник, В.М. Олуйко, М.П. Варинчук; за заг. ред. Г.П. Ситника. – Хмельницький; К.: Вид-во Кондор, 2007. – 617 с.
7. Сергунин А. А. Международная безопасность: новые подходы и концепты / А. А. Сергунин // Политические исследования. – 2005. – № 6. – С. 123-137.
8. Кузьмін Д.Л. Обліково-правові аспекти збитків і шкоди / Д.Л. Кузьмін // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 3(9). / Відпов. редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – С. 112-127.
9. Куркін М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємства [Текст]: навч. посібн. / М.В. Куркін, В.Д. Понікаров, Д.В. Нааренко – Х.: ФОП Павленко О.Д.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 388 С.
10. Рудніченко Є.М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки / Є.М. Рудніченко / Економіка, Менеджмент, підприємництво. – 2013. – № 25(1). – С. 188-195.
11. Цікановська Н.А. Інтерпретація понять «виклик», «небезпека», «загроза» та «ризик» у теорії фінансової безпеки / Н.А. Цікановська // Фінансовий простір. – 2013. – № 3. – С. 110-114.
12. Матяш В.Ю., Висоцька М.П. Дослідження категорії ризик підприємницької діяльності / В.Ю. Матяш, М.П. Висоцька // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2011. – № 30. –Електронний ресурс [Режим доступу]. – <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/321/310>
13. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія / М.С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка. Карт-бланш. – 2002. – 570 С.
14. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Ось-89, 2003. – С. 7-22
15. Прохожева А.А. Общая теория национальной безопасности: монография / под общ. Ред. А.А. Прохожева. – Изд. 2-е, доп. – М.: ИЗД-во РАГС, 2005. – 354 С.
16. Винников А.С. Банк России и банковская безопасность / А.С. Винников // Регион. – 1997. – № 2.
17. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: [монографія] / В.В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ УАБС НБУ, 2010. – 228 с.
18. Наточеева Н.Н. Финансовая безопасность банков в сфере международных расчетов и платежей / Н.Н. Наточеева // Аудит

- и финансовый анализ. – 2010. – № 6. – Электронный ресурс. – [Режим доступа] http://auditfin.com/fin/2010/6/10_13/10_13%20.pdf
19. Штаер О.М. Обґрунтування пріоритетності загроз економічної безпеки банку / О.М. Штаер // Вісник економіки, транспорту і промисловості: збірник науково-практичних статей. – Харків: УДАЗТ, 2012. – № 39. – С. 99-103.
20. Перехрест Л.М. Вплив ризиків та загроз на фінансову безпеку банків / Л. М. Перехрест // Соц. екон. пробл. сучас. періоду України. – 2008. – Вип. 1. – С. 271-279.
21. Алавердов А. Р. Организация и управление безопасностью в кредитно-финансовых организациях: учеб. пособ. / А. Р. Алавердов // – М.: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2004. – 82 с.
22. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Т. М. Болгар. – Суми «ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 22 с.

УДК 658.15(075.8)

Берест М.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів*

*Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ІНСТРУМЕНТ ОБҐРУНТУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У статті проведено критичний аналіз сучасних підходів до розуміння змісту понять «фінансовий аналіз» та «фінансовий стан». Виділено та охарактеризовано основні складові, об'єкт та суб'єкти фінансового аналізу. Проведено порівняльний аналіз сучасних методичних рекомендацій до проведення аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання, встановлено їх переваги та недоліки.

Ключові слова: фінансовий аналіз, фінансовий стан, інформаційні потоки, функція фінансового менеджменту, обґрунтування управлінських рішень, об'єкт, суб'єкти, методичні рекомендації до проведення фінансового аналізу.

Berest M.N. FINANCIAL ANALYSIS AS AN ECONOMIC CATEGORY AND A TOOL OF MANAGEMENT DECISIONS

В статье проведен критический анализ современных подходов к содержанию понятий «финансовый анализ» и «финансовое состояние». Выделены и охарактеризованы основные составляющие, объект и субъекты финансового анализа. Проведен сравнительный анализ современных методических рекомендаций к проведению анализа финансового состояния субъектов хозяйствования, выявлены их преимущества и недостатки.

Ключевые слова: финансовый анализ, финансовое состояние, информационные потоки, функция финансового менеджмента, обоснование управленческих решений, объект, субъекты, методические рекомендации к проведению финансового анализа.

Berest M.M. FINANCIAL ANALYSIS AS AN ECONOMIC CATEGORY AND A TOOL OF MANAGEMENT DECISIONS

The article is devoted to a critical analysis of current approaches to understanding the concepts of «financial analysis» and «financial condition». The main components, objects and subjects of financial analysis are allocated and characterized. Comparative analysis of modern methodological recommendations for conducting financial analysis of economic subjects is realized, their advantages and disadvantages are established.

Keywords: financial analysis, financial state, information flows, function of financial management, the rationale for management decisions, the object, subjects, methodological recommendations for conducting financial analysis.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах функціонування українських підприємств одним з найважливіших інструментів, що застосовуються менеджментом для обґрунтування управлінських рішень різного рівня та складності, виступає фінансовий аналіз. Реалізація аналітичних досліджень в фінансовій сфері дозволяє своєчасно встановити наявність у підприємства проблем або ж так званих «слабких місць» та, відповідно, розробити і впровадити комплекс адекватних фінансових рішень, спрямованих на загальне покращення фінансового стану досліджуваного суб'єкта господарювання, зростання ефективності його функціонування тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поряд з наявністю чинних методичних рекомендацій та положень щодо проведення фінансового аналізу суб'єктів господарювання [1 – 4], в економічній літературі також представлені праці українських вчених, що розглядали сутність, особливості проведення та методичний інструментарій аналітичних досліджень у фінансовій сфері, а саме М.Д. Білик [5], І.М. Вахо-

вич [6], Н.П. Шморгун та І.В. Головка [7], Г.О. Крамаренко та О.Є. Чорна [8] та ін. Зарубіжні науковці Дж.С. Ван Хорн, Дж.М. Вахович [9], Ю. Бріггем також розглядали аналіз фінансової звітності як одну з важливих складових фінансового менеджменту.

Постановка завдання. У даному зв'язку актуальним уявляється дослідження сучасних підходів до розуміння змісту категорії «фінансовий аналіз» та проведення порівняльного аналізу чинних в Україні методичних рекомендацій до його виконання з метою виявлення їх особливостей, переваг та недоліків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз сучасних літературних джерел з фінансового аналізу та фінансового менеджменту підприємств показав, що доцільно виділити наступні підходи (табл. 1):

1) фінансовий аналіз переважно розглядається як складова загально-економічних аналітичних досліджень, тобто його вважають однією з функціональних складових економічного аналізу діяльності суб'єкта господарювання (І.М. Вахович, Ю.С. Цал-Цалко, Д.В. Шиян, Н.В. Строченко та ін.);